

Zygfryd Rymaszewski, Jacek Matuszewski

DOROBK NAUKOWY PIĘCDZIESIĘCIOLECIA KATEDR HISTORII PAŃSTWA I PRAWA POLSKIEGO I POWSZECHNEJ HISTORII PAŃSTWA I PRAWA

W pięćdziesięcioletnich dziejach Wydziału Prawa [i Administracji] naszego Uniwersytetu dyscypliny historyczno-prawne odegrały rolę niebagatelną. Wpisały się też znacząco do powojennego dorobku nauki polskiej.

Wspólnota zainteresowań i dorobku badawczego niemal wyłącznie z zakresu historii państwa i prawa polskiego¹ uzasadnia przedstawienie we wspólnym opracowaniu osiągnięć dwóch katedr historyczno-prawnych: Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa i Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego.

Losy tych dwóch historyczno-prawnych katedr (czy okresami zakładów) były ze sobą także personalnie zawsze blisko powiązane. Ale szczególne związki tak w zakresie dydaktyki, jak przede wszystkim w sferze działalności naukowej, zachowywane po dziś, powstały w latach sześćdziesiątych, gdy na ich czele stali profesorowie Henryk Grajewski i Józef Matuszewski.

Chociaż Katedrą Historii Państwa i Prawa Polskiego² na początku jej działalności kierował dr Marian Grabski, a pierwszym kierownikiem Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa (początkowo była to Katedra Historii Prawa na Zachodzie Europy) został prof. dr Bolesław Wilanowski (zmarł w 1952 r.)³, to o znaczącej aktywności naukowej środowiska historyczno-

¹ Ze względu na wieloletni brak dostępu do obcych źródeł i literatury zainteresowania łódzkich historyków prawa powszechną historią państwa i prawa w zasadzie nie wykraczały poza wymogi dydaktyki.

² Taką nazwę nadano jej po połączeniu Katedry Historii Polskiego Prawa Sądowego z Katedrą Historii Ustroju Polski.

³ Jego dorobek naukowy, poświęcony w przeważającej mierze nieprzychylnie traktowanemu w Polsce po II wojnie światowej prawu kanonicznemu, powstawał w środowisku akademickim

-prawnego obu Katedr można mówić dopiero wówczas, gdy następni badacze objęli stanowiska kierownicze.

Osiągnięcia Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa wiązać należy głównie z nazwiskami kolejnych jej kierowników:

– profesora Jana Adamusa (studiował prawo w Wiedniu i we Lwowie, był uczniem O. Balzera i P. Dąbkowskiego, ale jego przedwojenne dokonania naukowe powstawały przede wszystkim w środowisku wileńskim; z UŁ związany od chwili powrotu z Anglii w 1948 r., początkowo zatrudniony na etacie docenta w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego, funkcję kierownika Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa pełnił od 1955 r. do przedwczesnej śmierci w 1962 r. Nie negując wagi przedwojennego dorobku prof. Jana Adamusa, trzeba jednakże stwierdzić, że gros jego dokonań przypada na łódzki okres twórczości);

– profesora Józefa Matuszewskiego (uczonego ukształtowanego w ponażskim środowisku historyczno-prawnym, ucznia profesora Zygmunta Wojciechowskiego, absolwenta L'Ecole de Chartres, z Łodzią na stałe związanego od 1963 r. – mimo osiągnięcia w 1981 r. wieku emerytalnego zatrudniony na części etatu pozostaje nadal w stosunku służbowym w UŁ);

– profesora Zygfryda Rymaszewskiego (absolwenta UŁ, przez całe życie związanego z tą uczelnią, jego osobowość naukowa rozwijała się pod wpływem dwóch wspomnianych wyżej uczonych).

Z kolei w rozwoju łódzkiej nauki historii ustroju i prawa polskiego wiodącą rolę odegrali przede wszystkim:

– profesor Stanisław Śreniowski (absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, uczeń P. Dąbkowskiego i S. Kutrzeby, kontynuował w Łodzi rozpoczętą przed wojną karierę naukową, zajmując się niemal wyłącznie tematyką dziejów polskich chłopów, zmarł nagle latem 1957 r.);

– profesor Henryk Grajewski (absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, z Wydziałem Prawa UŁ związany od 1949 r., od roku 1957 prowadzi zajęcia w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego, kierowanie którą formalnie powierzono mu dopiero po habilitacji w 1961 r., zmarł po długiej chorobie w 1971 r.)

oraz następni kierownicy Katedry: Filomena Bortkiewicz (na jej karierę naukową decydujący wpływ wywarła przedwczesna śmierć prof. S. Śreniowskiego i związana z tym konieczność zmiany zainteresowań badawczych oraz długotrwała choroba, zmarła na emeryturze w 1993 r.) i Jacek

Uniwersytetu Stefana Batorego, w Łodzi uczony ten zdołał już tylko opublikować pracę *Niektóre zagadnienia asyryjskiego prawa małżeńskiego a prawo małżeńskie współczesnych narodów* (1951), skrypt *Powszechna historia prawa i ustrojów państwowych*, z. 1 *Ludy koczownicze, Assyria i Babilonia* (1949) oraz przełożyć na język polski zwód prawa koczowników ze środkowej Azji pod nazwą *Caadzin Biczik* (wydanie powielaczowe). Przeniesiony w stan spoczynku w 1950 r. pracował nadal na Wydziale jako lektor języka rosyjskiego.

Matuszewski (i on i F. Bortkiewicz studia prawnicze kończyli na Uniwersytecie Łódzkim i swój rozwój naukowy związali z łódzkim seminarium historyczno-prawnym).

Byłoby jednak ewidentnym niedopatrzeniem pominąć przy przedstawianiu dorobku naszych Katedr osiągnięć prof. Barbary Waldo, prof. Krzysztofa Goźdz-Roszkowskiego czy dr. Tadeusza Szulca.

* * *

Wiele wysiłku wymagałoby wskazanie takiej dziedziny historii prawa, w której nie wypowiadaliby się kompetentnie przedstawiciele naszego Wydziału, a samo wymienienie wszystkich dotychczasowych publikacji zajęłoby zbyt wiele, jak na ramy jubileuszowej publikacji, miejsca. Dlatego trzeba ograniczyć się do przedstawienia tylko najważniejszych elementów dorobku naukowego pracowników obu Katedr w minionym pięćdziesięcioleciu, uporządkowanych według następujących głównych kierunków zainteresowań dotyczących⁴:

- 1) metodologii badań historyczno-prawnych;
- 2) historii historiografii i historii idei;
- 3) prawa sądowego państwa szlacheckiego;
- 4) ustroju politycznego Polski przedrozbiorowej i stosunków społecznych na ziemiach polskich;
- 5) studiów źródłoznawczych i edycji źródeł;
- 6) rozważań interdyscyplinarnych, przede wszystkim z pogranicza historii, prawa i filologii;
- 7) publikacji recenzyjnych.

1. METODOLOGIA BADAŃ HISTORYCZNO-PRAWNYCH

Zagadnienia metodologii badań historycznych odgrywały istotną rolę w twórczości prof. Jana Adamusa i choć nie poświęcił im osobnej monografii, to jednak większość jego prac jest nasycona głęboką refleksją metodologiczną. Ta problematyka dominuje w takich artykułach, jak *Metoda prawnicza w historii* (1955), *Metoda nauczania prawa* (1957), *Historia prawa a cztery nauki pokrewne (etnografia, archeologia, antropologia i lingwistyka)* (1959), *O krytyce naukowej* (1960), *O poznaniu historycznym* (1960).

⁴ Pamiętać jednak należy, że przedstawiana klasyfikacja – jak każda – wymaga pewnych uproszczeń, a większość z powoływanych rozpraw winna być wymieniona co najmniej dwukrotnie (np. *Geneza polskiego chama* prof. Józefa Matuszewskiego, to nie tylko studium z zakresu zagadnień ustroju społecznego Polski, ale także praca o wyraźnym wydźwięku filologicznym dotycząca również problematyki historii idei).

Wystąpienia prof. Józefa Matuszewskiego w sprawach metodologii badań historycznych zawsze dotyczyły kardynalnych zagadnień i wywoływały szeroką reakcję środowiska. Z szeregu rozpraw najbardziej charakterystyczne dla jego twórczości są: *O próbie nowej systematyki źródeł historycznych. Uwagi krytyczno-polemiczne* (1968), *Terminologia rozpraw metodologicznych* (1969), *Słowiński tydzień* (1978), *Der Streit um die verlorene Chronik* (1984).

Całkiem inne i nowe aspekty rozważań metodologicznych pojawiają się w publikacjach Jacka Matuszewskiego dotyczących wykorzystania metod komputerowych w naukach historycznych (np. *Czy w nauce historii jest już miejsce dla komputera?* (1993), *O możliwościach i nieodzownej potrzebie zastosowania w naukach historycznych maszyny zwanej komputerem* (wraz z M. Kopczyńskim – 1995), *Źródło–komputer–historyk (Na marginesie wydania książki ziemskiej kaliskiej – początek czy koniec merytorycznej dyskusji)* – 1995).

2. HISTORIA HISTORIOGRAFII I HISTORIA IDEI

Rozległe zainteresowania prof. Jana Adamusa sferą historii historiografii i idei pozostają w ścisłym związku z kwestią ideologii monarchizmu w polskiej historiografii (zob. rozdz. 4). Przeprowadził on wnikliwą i krytyczną analizę tego kierunku, eksponując jego społeczne korzenie i funkcję polityczną. Analiza przyniosła zdecydowanie negatywny wynik i wykazała przewagę nurtu republikańskiego, którego prof. Adamus był gorącym zwolennikiem.

W wyniku studiów nad tą problematyką powstał szereg rozpraw dotyczących m. in. Joachima Lelewela oraz dwie monografie: *Monarchizm i republikanizm w syntezie dziejów Polski* (1961) i *O kierunkach polskiej myśli historycznej* (1964, wydanie pośmiertne, ze znacznym wkładem własnej pracy Henryka Grajewskiego).

Ten ostatni poświęcił także sporo uwagi zagadnieniom doktryny ustrojowo-prawnej państwa szlacheckiego i czasów po jego upadku. Na przywołanie zasługuje analizująca nieznane dotąd poglądy polityczne schyłku XVII w. monografia *Jan Schultz Szulecki i jego „Tractatus historico-politicus de Polonia nunquam tributaria”* (1964), a także trzy monografie omawiające myśl polityczną, życie codzienne i organizację Wielkiej Emigracji: *Aleksander Napoleon Dybowski i jego projekt konstytucji dla Polski* (1959), *Komitet Emigracji Polskiej z 1848 roku. Nieznana karta z dziejów Wielkiej Emigracji* (1960), *Felicjan Abdon Wolski i jego projekt konstytucji dla Polski z 1840 roku* (1966).

3. PRAWO SĄDOWE POLSKIEGO PAŃSTWA SZLACHECKIEGO

Na zainteresowanie łódzkiego środowiska tą problematyką miały początkowo niewątpliwie wpływ wileńskie jeszcze badania prof. Jana Adamusa, planującego realizację w Łodzi idei kompleksowego opracowania dawnego polskiego prawa sądowego (przede wszystkim ziemskiego, ale z uwzględnieniem także systemu prawa wiejskiego). Jego inicjatywie należy przypisać powstałe w naszym środowisku trzy monografie: Henryka Grajewskiego, *Kara śmierci w prawie polskim do połowy XIV w.* (1956), Barbary Waldo, *Niedział rodzinny w polskim prawie ziemskim do końca XV stulecia* (1967) i Zygfrieda Rymaszewskiego, *Prawo bliższości krewnych w polskim prawie ziemskim do końca XV wieku* (1970). Kontynuacją tych zainteresowań były monografie pracowników naszych Katedr Krzysztofa Goźdz-Roszkowskiego, *Rozdawnictwo skonfiskowanych dóbr ziemskich w prawie polskim XV–XVI wieku* (1974) i *Sytuacja prawna „dyplomatycznych” posiadaczy dóbr ziemskich pojezuickich w Polsce u schyłku XVIII wieku* (1988) oraz przygotowana pod opieką prof. Z. Rymaszewskiego, opublikowana w 1979 r., rozprawa doktorska Jacka Matuszewskiego, *Zastaw nieruchomości w polskim prawie ziemskim do końca XV w.*

Szczególnie potraktować trzeba dwie poświęcone zasadom generalnym ustawodawstwa i praktyki sądowej państwa szlacheckiego monografie prof. Henryka Grajewskiego: *Granice czasowe mocy obowiązującej dawnego prawa polskiego* (1970) i *Zasada lex retro non agit w praktyce sądów polskich do połowy XVI wieku* (1971) uzupełnione artykułem *Próba ochrony praw nabytych w peticie warckim z 1423 r.* (1971). Autor podjął, nie znajdując do dziś kontynuatorów, niezmiernie ambitne zadanie ustalenia, czy i jakie reguły generalne funkcjonowały w zwyczajowym prawie państwa szlacheckiego. To wyjątkowe w polskiej historiografii próby teoretycznego opracowania szlacheckiego prawa.

Wśród publikacji zajmujących się prawem sądowym należałoby wymienić liczne prace prof. Józefa Matuszewskiego, w tym *Proles illegitima w polskim prawie ziemskim* (1966). W tej rozprawie wydobyta została na światło dzienne instytucja dzieci ślubnych i nieprawych. Ponadto cykl rozpraw poświęcił prof. Józef Matuszewski polskiej główmszczyźnie, rękojemstwu i innym instytucjom prawnym.

Zagadnienia prawa wiejskiego dominują w dorobku doc. dr hab. Filomeny Bortkiewicz, a wśród prac poświęconych alienacjom chłopskich nieruchomości na plan pierwszy wysunąć trzeba monografię *Alienacje nieruchomości w prawie wiejskim w Małopolsce (XVI–XVIII w.)* (1971).

Z inspiracji toruńskiego uczonego Zbigniewa Zdrójkowskiego prof. Z. Rymaszewski podjął studia nad dekretami sądów zadwornych i mandatami

królewskimi znajdującymi się w archiwum gdańskim. Wyniki badań zostały opublikowane w monografii *Sprawy gdańskie przed sądami zadwornymi oraz ingerencja królów w gdański wymiar sprawiedliwości XVI–XVIII w.* (1985).

Uczony ten nie zarzucił już podjętej problematyki i penetracja gdańskich archiwaliów przyniosła dalsze rezultaty w postaci artykułów o instrukcjach syndyków gdańskich, o *ius informandi* Gdańska i o występowaniu w Polsce saskiej instytucji procesowej *Läuterung*.

4. USTRÓJ POLITYCZNY POLSKI PRZEDROZBIOROWEJ I STOSUNKÓW SPOŁECZNYCH NA ZIEMIACH POLSKICH

Do tej grupy prac zaliczyć należy rozważania prof. Jana Adamusa związane z krytyką polskiej teorii rodowej. Teoria ta w sferze stosunków społecznych akcentowała mocno (jako specyfikę polską czy w ogóle słowiańską) rodową organizację średniowiecznego społeczeństwa polskiego. W sferze ustroju państwowego było to przekonanie o silnej patriarchalnej władzy Piastów.

Wieloletnie studia prof. Jana Adamusa nad tą problematyką zaowocowały szeregiem rozpraw, w tym dwiema monografiami: *O monarchii Galowej* (1952) i *Polska teoria rodowa* (1958). Autor podważył w nich zarówno społeczną teorię rodową, jak i teorię piastowskiego absolutyzmu. Udowodnił natomiast istnienie już w Polsce średniowiecznej prawa oporu i przekonująco wywiódł, że gdy idzie o obsadzenie tronu w Polsce, to funkcjonował u nas system mieszany, w którym obok elementów dziedziczności występowały elementy elekcyjności. Niestety, 19 czerwca 1962 r. przedwczesna i nagła śmierć przerwała dalsze studia nie tylko nad tą problematyką. Kolejne podjęte dzieło z zakresu dziejów piastowskiego ustroju – *Elekcje Kadłubkowe*, nie zostało już ukończone. Do tematyki organizacji państwa pierwszych Piastów wraca swoimi badaniami nad urzędem wojewody Tomasz Kubicki.

Dorobek w zakresie zagadnień ustrojowych wzbogaciły również studia prof. Stanisława Śreniowskiego, który w 1948 r. opublikował przygotowaną w latach okupacji syntezę dziejów Śląska (*Historia ustroju Śląska*), monografia Barbary Waldo *Urząd starosty sądowego w Małopolsce w XV i XVI w.* (1985) oraz rozprawa prof. Z. Rymaszewskiego o stosunkach między państwem a kościołem w Polsce, wykorzystująca zawarty w aktach kapitulnych i konsystorskich cenny materiał źródłowy (1993).

Stale obecna w twórczości prof. Józefa Matuszewskiego jest problematyka tzw. prawa niemieckiego w Polsce, kolonizacji czy lokacji na prawie niemieckim. Z jego rozpraw wynikają m. in. jednoznaczne wnioski o bez-

względnej konieczności respektowania wieloznaczności terminu „prawo niemieckie”, oddzielnego ujmowania jego roli w kształtowaniu ustroju miast i wsi polskich od wpływu na procedurę czy materialne prawo sądowe. Jedynie *exempli causa* wymieniamy *Die angebliche Aufnahme des Sachsenspiegels Landrecht I 37 in das polnische Landrecht* (1966), *Recepcja prawa niemieckiego w Polsce i na Litwie* (1966), *Die Namengebung an die deutschrechtlichen Siedlungen* (1972), *Nazwy administracyjne osad lokowanych na prawie niemieckim* (1974), *Die Ignoranzklausel der Schultheissprivilegien* (1976), *Ius Theutonicum. Średniowieczna reforma rolna w Polsce* (1994), *Prawo sądowe na wsi polskiej lokowanej na prawie niemieckim* (1995).

Wielkim zainteresowaniem wśród pracowników Katedr cieszyły się także zagadnienia polskiej skarbowości publicznej. Znaczenie podatkowych decyzji w wydanych przez Ludwika Węgierskiego przywilejach, kwestionując utarte poglądy literatury, opisał w swej rozprawie habilitacyjnej Jacek Matuszewski (*Przywileje i polityka podatkowa Ludwika Węgierskiego w Polsce*, 1983), a pod naukowym kierownictwem tegoż badacza problemem podejmowania decyzji podatkowych przez sejmiki i sejm zajął się w wysoko ocenionej przez krytykę rozprawie doktorskiej Tadeusz Szulc (*Uchwały podatkowe ze szlacheckich dóbr ziemskich za pierwszych Jagiellonów*, 1991). Dziś, choć kontynuuje on badania w zakresie stosunków podatkowych, zwrócił swe zainteresowanie ku kardynalnym w dziejach polskiego ustroju, a wciąż kontrowersyjnym, zagadnieniom prawodawstwa sejmów egzekucyjnych.

Ponadto prof. Jan Adamus sam zdeponował w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi maszynopis swej pracy *O herbie miasta Wilna*, która za jego życia nie mogła zostać ogłoszona drukiem. W końcu, staraniem prof. Z. Rymaszewskiego, ukazała się ona w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego w roku 1996.

Wspomnijmy również o zainteresowaniach wczesnośredniowiecznymi strukturami społecznymi w rozważaniach nad staropolskim opolem (Barbara Waldo) czy kwestionującą tradycyjne ujmowanie tych struktur monografię Jacka Matuszewskiego *Vicinia id est...* (1991).

Tutaj zaliczyć należy także liczne prace dotyczące problematyki chłopskiej autorstwa prof. Stanisława Śreniowskiego (*Dzieje chłopów w Polsce. Szkic o ustroju społecznym* – 1947; *Uwłaszczenie chłopów w Polsce* – 1955), Filomeny Bortkiewicz (np. *Nadziały i powinności chłopów pańszczyźnianych w dobrach prywatnych Królestwa Polskiego* – 1959), monografię *Chłopi i sprawa polska w powstaniu styczniowym* (praca zbiorowa pod red. S. Kieniewicz, 1962), czy studia prof. Józefa Matuszewskiego dotyczące zagadnień szlachecko-chłopskich: *Tytułomania szlachecka w świetle patronimików odurzędniczych* (1970), *Polskie nazwisko szlacheckie* (1975), *Geneza polskiego chama* (1982), *Cham* (1991).

5. STUDIA ŹRÓDŁOZNAWCZE I EDYCJE ŹRÓDEŁ

W zakresie edytorstwa źródeł i studiów źródłoznawczych dorobek pracowników naszych Katedr także przedstawia się imponująco, a pierwszoplanowe miejsce zajmują tu prace prof. Józefa Matuszewskiego: *Iura Prutenorum* (1963 – wstęp, edycja i przekład na język polski), *Helmolda kronika Słowian* (1974), wraz z J. S. Matuszewskim *Najstarszy Zwód Prawa Polskiego* (1995 – wstęp, wydanie, przekład). W 1994 r. wydano bardzo interesujące źródło – pochodzący z przełomu XIV i XV w. nieznany spis prawa chełmińskiego (prof. Zygfryd Rymaszewski – opracowanie, edycja i przekład na język polski). Wśród rozpraw źródłoznawczych wymienić warto też rozważania prof. Józefa Matuszewskiego nad kronikarskim przekazem największego polskiego dziejopisa: *Relacja Długosza o najeździe tatarskim* (1975), *Annales seu Cronicae Jana Długosza w oczach Aleksandra Semkowicza* (1987) i poświęcone funkcjonującym na ziemiach polskich redakcjom Landrechtu Zwierciadła Saskiego znakomite monografie prof. Zygfryda Rymaszewskiego: *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio Vratislaviensis, versio Sandomiriensis, Łaski* (1975) i *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Jaskier – tekst główny i noty marginesowe* (1985).

6. ROZWAŻANIA INTERDYSCYPLINARNE PRZEDE WSZYSTKIM Z POGRANICZA HISTORII, PRAWA I FILOLOGII

Zamiłowanie do podejmowania tematów z pogranicza historii, filologii i prawa wyróżnia wśród historyków prawa prof. Józefa Matuszewskiego. Jako jeden spośród kilkudziesięciu cenionych przez filologów, często publikuje on swe studia w specjalistycznym periodyku filologów, miesięczniku „Język Polski”. Pozycji bibliograficznych wymienić możemy tu kilka: *Perna i berna* (1971), *Filologia w służbie historii* (1978), *Molendium manuale* (1979), *Najstarsze polskie zdanie prozaiczne. Zdanie henrykowskie i jego tło historyczne* (1981), *Pułapki średniowiecznej łaciny* (1983), *Iwan Długosz myślał po polsku* (1994).

7. RECENZJE I POLEMIKI NAUKOWE

Nie trzeba wykazywać, jak istotną rolę w naukowym postępie odgrywają recenzje, krytyka i polemiki. W tym zakresie sięgano do kardynalnych zagadnień wiarygodności przekazów źródłowych. Wskażemy tu jedynie dla

przykładu dysputę prof. Józefa Matuszewskiego i jego przeciwstawienie się wręcz ideologii rzekomego „zaginionego źródła”, naukowy spór jaki wiódł ten uczony z Adamem Vetulanim, polemikę Z. Rymaszewskiego z Krystyną Bukowską, prof. B. Waldo z Antonim Gąsiorowskim czy uwagi dotyczące dopuszczalnego zakresu odwoływań do hipotez w opracowaniu Jacka Matuszewskiego *Mniemanologia historyczna. Uwagi na marginesie Gallowej listy przedmieszkowych Piastów* (1994).

* * *

Warto także pamiętać o dużym znaczeniu pracy organizacyjno-dydaktycznej wspomnianych wyżej historyków prawa. Dla przykładu wskazać można choćby na pełnione funkcje: dziekana, prodziekana, dyrektora Instytutu Nauk o Państwie i Prawie (prof. H. Grajewski, prof. Jacek Matuszewski, prof. Józef Matuszewski, prof. Z. Rymaszewski, prof. B. Wilamowski), liczne funkcje w strukturach Uniwersytetu, stały udział w akcji rekrutacyjnej, funkcje opiekuńcze na I roku, zaangażowanie w pracy Łódzkiego Towarzystwa Naukowego czy Polskiego Towarzystwa Historycznego.

W Katedrach historyczno-prawnych dużą wagę przywiązywano do systematycznego kształcenia młodej kadry, co gwarantowało przez wiele lat stabilizujące poziom pracy naukowej zastępowanie kończących aktywność zawodową mistrzów przez ich własnych wychowanków. O wartości uzyskiwanych wyników świadczą także wymownie wyróżnienia habilitacji i doktoratów nagrodą Ministra Edukacji Narodowej czy nagrodą I stopnia w jakże prestiżowym dla każdego prawnika konkursie „Państwa i Prawa” (B. Waldo, Z. Rymaszewski, J. S. Matuszewski).

Niestety coraz częściej nawet znakomicie zapowiadający się adepci historii państwa i prawa przymuszeni prozą życia rezygnują z kariery naukowej, a w ostatnich latach w ogóle brakuje osób, które gotowe byłyby na trwale związać swe życiowe losy z tą problematyką. Coraz bardziej realne staje się niebezpieczeństwo, iż wkrótce zabraknie osoby, która będzie mogła stanąć przed studentami na katedrze w czasie przeznaczonym na wykład z historii państwa i prawa...